

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра теорії та історії держави і права

Адамович С.В

Права людини і збройний конфлікт

**Методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання Навчально-
наукового юридичного інституту**

з питань підготовки семінарських занять

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Право»

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Івано-Франківськ

2025

Адамович С.В. Права людини і збройний конфлікт: методичні вказівки для здобувачів заочної форми навчання Навчально-наукового юридичного інституту з питань підготовки семінарських занять (рівень вищої освіти – перший (бакалаврський); освітня програма – «право»). Івано-Франківськ, 2025. 11 с.

Методичні вказівки містять плани семінарських занять, списки рекомендованої літератури. Розрахований на студентів заочної форми навчання та викладачів юридичних навчальних закладів.

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол № 6 від 23 грудня 2024 р

Рекомендовано Вченою Радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Протокол № 6 від 22.01 2025 р.

Рецензенти:

Микитин Ю.І., заслужений юрист України, професор, кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Андріюк В.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ВСТУП

В умовах російсько-української війни важливе значення має поширення знань із міжнародного гуманітарного права, яке забезпечує захист жертв війни та обмежує засоби й методи ведення воєнних дій. Будучи суто абстрактними в мирний час, норми міжнародного гуманітарного права перетворюються на механізм забезпечення життя та здоров'я під час збройного конфлікту.

Методичні матеріали і плани семінарських занять включені у навчально-методичні вказівки «Права людини і збройний конфлікт», стануть у нагоді для комплексного викладання та формування компетентностей.

Методичні вказівки з курсу сприятимуть засвоєнню **загальних компетентностей**:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
 - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Крім того, формуватимуться спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи;
 - здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права;
 - здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів національного та міжнародного права, розуміння їх правового характеру і значення.

Також методичні вказівки сприятимуть досягненню програмних результатів навчання:

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;
- знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини;
- застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Основні поняття та принципи міжнародного гуманітарного права (МГП)

1. Основні поняття МГП. Співвідношення МГП і Міжнародного права прав людини (МППЛ).
2. Принципи МГП.
3. Основні міжнародні документи, що регулюють МГП.
4. Застосування європейських механізмів захисту прав людини.

Література

1. Adamovych, S, Mykytyn, Y, Prystach, L., Savetchuk, N & Kozych, I. (2023). Prospects for Punishing Citizens of the Russian Federation for War Crimes in Ukraine in 2014-2022. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol.15, No 02. 227-242.
2. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. №6. С.3-10.
3. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
4. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
5. Гнатовський М., Кушнір І., Кульчицький Н. Європейський механізм захисту прав людини. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5150>
6. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
7. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
10. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

11. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
12. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
13. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
14. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
15. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda
16. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
17. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
18. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
19. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.
20. Ярмачі В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. №4. Ч.1. С. 95-98.
21. Gaggioli G, Kolb R. A right to life in armed conflicts? : the contribution of the European Court of Human Rights. *Israel Yearbook on Human Rights*, 2007, vol. 37.
22. Grover, S.C. (2010). Part I: Selected Factors Facilitating Impunity for International Crimes Through the European Court of Human Rights. In: *The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes*. 2010. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-10799-3_1

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке міжнародне гуманітарне право (МГП)? Які його основні цілі?
2. Які ключові відмінності між МГП та міжнародним правом прав людини (МППЛ)?

3. Як МГП і МППЛ взаємодіють під час збройного конфлікту?
4. У чому полягає роль Женевських конвенцій у системі МГП?
5. Як МППЛ застосовується під час збройного конфлікту у порівнянні з мирним часом?
 6. Наведіть приклади ситуацій, у яких МГП і МППЛ можуть діяти паралельно.
 7. Які категорії осіб захищаються нормами МГП?
 8. Які основні принципи лежать в основі міжнародного гуманітарного права?
 9. Що таке принцип пропорційності, і як він застосовується під час збройного конфлікту?
 10. Як принцип розмежування захищає цивільне населення?
 11. У чому полягає значення принципу гуманності у МГП?
 12. Як принцип заборони невинуватих страждань регулює використання певних видів зброї?
13. Чи можуть принципи МГП бути порушені у випадках надзвичайної воєнної необхідності?
 14. Як МГП забезпечує відповідальність за порушення своїх принципів?
 15. Які основні міжнародні документи формують основу МГП?
 16. У чому полягає значення Женевських конвенцій 1949 року та їхніх Додаткових протоколів?
 17. Які положення Гаазьких конвенцій залишаються актуальними сьогодні?
 18. Що таке Римський статут, і яку роль він відіграє у забезпеченні норм МГП?
 19. Які міжнародні документи регулюють заборону використання певних видів зброї, таких як хімічна чи біологічна?
 20. Як міжнародні договори про захист культурних цінностей під час конфлікту доповнюють МГП?
 21. Які механізми реалізації передбачені в міжнародних документах для забезпечення дотримання МГП?

Тема 2 Воєнні злочини

1. Загальна характеристика воєнних злочинів і система їх складів.
2. Види воєнних злочинів.
3. Система запобігання воєнним злочинам.

Література

4. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. Law & Society. 2022. №6. С.3-10.
5. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
6. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
7. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
8. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
10. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
11. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
12. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
13. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
14. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
15. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
16. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda
17. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

18. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.

19. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/

20. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

21. Agwu A. Armed drones and globalization in the asymmetric war on terror. New York and London. 2018. 342 p.

22. Mullins Christopher W. Variations in War Crimes During the Sierra Leone Civil War. *International Criminal Justice Review*. XX. 2020. P. 1-20.

23. Schaefer Edward A. *War Crimes, War Criminals, and War Crimes Trials* by Norman E. Tutorow *German Studies Review*. Vol. 10, No. 2 (May, 1987), p. 377.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке воєнні злочини, і як вони визначаються в міжнародному праві?
2. Які дії вважаються воєнними злочинами згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду?
3. У чому полягає різниця між воєнними злочинами, злочинами проти людяності та геноцидом?
4. Які елементи складу злочину є обов'язковими для кваліфікації діяння як воєнного злочину?
5. Як принцип індивідуальної кримінальної відповідальності застосовується у випадках воєнних злочинів?
6. Як воєнні злочини пов'язані з порушенням міжнародного гуманітарного права?
7. Чому важливо враховувати контекст збройного конфлікту під час кваліфікації воєнних злочинів?
8. Що таке злочини проти цивільного населення, і як вони регулюються міжнародним правом?
9. Як міжнародне право класифікує злочини, пов'язані з використанням забороненої зброї (хімічної, біологічної тощо)?
10. Які особливості мають воєнні злочини, що спрямовані проти гуманітарних місій або персоналу?
11. Як міжнародне право регулює питання нападу на культурні цінності та релігійні об'єкти?

12. У чому полягає заборона використання комбатантами "живих щитів"?
13. Як воєнні злочини відрізняються у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах?
14. Які механізми міжнародного права спрямовані на запобігання воєнним злочинам?
15. Яку роль у запобіганні воєнним злочинам відіграють Женевські конвенції та їх Додаткові протоколи?
16. Як держави зобов'язані запобігати воєнним злочинам на своїй території?
17. Які функції виконує Міжнародний кримінальний суд у контексті запобігання та розслідування воєнних злочинів?
18. Які санкції можуть бути застосовані до осіб, винних у воєнних злочинах?
19. Як міжнародна співпраця (наприклад, через ООН чи МКС) сприяє зменшенню кількості воєнних злочинів?

Тема 3. Права людини і у період збройного конфлікту

1. Права людини під час збройних конфліктів:
 - а) право на життя;
 - б) заборона катувань;
 - в) право на свободу;
 - г) право на справедливий суд;
 - д) захист працівників ЗМІ під час збройного конфлікту;
 - е) право власності;
 - є) захист осіб, переміщених під час збройних конфліктів або тих, що тікають від них.
2. Основні принципи захисту цивільних. Сучасні збройні конфлікти і захист цивільних.
3. Права комбатантів під час збройного конфлікту.
4. Поводження з пораненими та хворими за міжнародним гуманітарним правом.

Література

1. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
2. Гнатовський М., Кушнір І., Кульчицький Н. Європейський механізм захисту прав людини. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5150>.

3. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
4. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
7. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
8. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
9. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
10. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
11. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
12. Ліньоль Н. Практичний посібник з компенсації постраждалим від російського вторгнення в Україну. Посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2024. 304 с.
13. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
14. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
15. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
16. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Як право на життя захищається під час збройного конфлікту відповідно до міжнародного гуманітарного права?
2. Чому заборона катувань є абсолютним правом, і які міжнародні документи регулюють це питання?
3. Як забезпечується право на свободу під час воєнних дій, і які є винятки?
4. Які механізми гарантують право на справедливий суд навіть у період збройного конфлікту?
5. Як міжнародне право регулює захист журналістів та працівників ЗМІ під час війни?
6. Чи можна обмежувати право власності під час війни, і якщо так, то в яких випадках?
7. Які міжнародні норми захищають вимушено переміщених осіб та біженців під час збройного конфлікту?
8. Які основні принципи міжнародного гуманітарного права гарантують захист цивільного населення під час війни?
9. Які права та обов'язки мають комбатанти згідно з міжнародним правом?
10. Як має відбуватися поводження з пораненими та хворими військовими і цивільними відповідно до Женевських конвенцій?